

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 4 mars 1944 kl. 3 em.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner med förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 35 i första kammaren av herr *Elmgren m. fl.* och nr 83 i andra kammaren av herr *Hall m. fl.* hemställas, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

§ 16.

»Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått 21 års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av den, som står under förmynderskap.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall på sätt som i valagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandet vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändringen före valet inträffat.»

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt § 16 riksdagsordningen får rösträtt vid val till riksdagens andra kammare ej utövas av bl. a. den som är i konkurstillstånd, eller den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning. Enligt kommunallagarna gälla dessa streck jämväl som diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunalval.

Yrkanden om avskaffande av fattigvårds- och konkursstrecken ha vid flera tillfällen framställts i riksdagen. Sålunda föreslogs i en år 1921 väckt motion (I: 174) bl. a. upphävande av de båda förevarande rösträttsstrecken beträffande andrakammarvalen. I dessa delar avstyrktes motionen av konstitutionsutskottet (utl. nr 30) samt avlogs av riksdagen.

Härefter väcktes år 1933 en motion (II: 110) om uteslutande ur riksdagsordningen och kommunallagarna av bl. a. bestämmelserna om att rösträtt ej tillkom den som vore i konkurstillstånd. Förslaget avstyrktes av konstitutionsutskottet (utl. nr 12) under hänvisning till att den som vore i konkurs-

tillstånd icke befunne sig i den självständiga ställning, som borde vara en av förutsättningarna för utövande av rösträtt. Tio av utskottets ledamöter hemställde i reservation till utskottets betänkande, att riksdagen i anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till sådan ändring i gällande rösträttsbestämmelser för politiska och kommunala val, att rösträtt även måtte tillkomma den som vore i konkurs-tillstånd. Utskottets hemställan bifölls av första kammaren, reservanternas av andra kammaren. Frågan hade därmed förfallit.

Vid 1939 års lagtima riksdag föreslogs i en motion (II: 69) upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid politiska och kommunala val. I sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande (utl. nr 8) framhöll konstitutionsutskottet, att gällande bestämmelse om fattigvårdsstreck icke ägde samma tydlighet i sin utformning som den äldre för andrakammarvalen gällande strängare bestämmelsen i ämnet. Den oenhetlighet vid fattigvårdsstreckets tillämpning, som kunde iakttagas, sammanhängde emellertid enligt utskottets uppfattning även därmed att under senare tid vid sidan av fattigvården andra former av socialvårdande verksamhet tillkommit utan att en klar gränsdragning mellan den förra och de senare alltid åstadkommits. En sådan kunde icke förväntas bli gjord förrän den år 1937 tillsatta socialvårdskommittén slutfört sitt arbete. Dessförinnan borde enligt utskottets mening slutgiltig ställning icke tagas till frågan om fattigvårdsstreckets avskaffande eller till frågan om revision av detta streck. Inom utskottet hade som en mening framhållits, att slopandet av strecket säkerligen skulle te sig främmande för rättsuppfattningen inom vida kretsar av vårt folk med hänsyn till den påtagligt beroende ställning, i vilken de personer, varom det här vore fråga, befunne sig. Häremot hade emellertid gjorts gällande att vägande skäl visserligen i och för sig kunde anföras för en omprövning av frågan om fattigvårdsstreckets bibehållande eller avskaffande, men att detta spörsmål icke borde ses isolerat utan i samband med frågan om eventuellt avskaffande av även andra diskvalifikationsgrunder för rösträttens utövande. Utskottet stannade därför vid att icke för det dåvarande tillstyrka bifall till förslaget om fattigvårdsstreckets slopande. Tre medlemmar av utskottet hade reserverat sig till förmån för ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag i frågan om fattigvårdsstreckets slopande såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt vid allmänna val. Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet hemställt.

Även föregående år bragtes frågan om upphävande av bl. a. konkurs- och fattigvårdsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid allmänna val genom motioner (II: 91, II: 154 och II: 155) under riksdagens prövning. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt i anledning av motionerna avgivna utlåtande (nr 11), vad först konkursstrecket beträffar, att det syntes kunna ifrågasättas, om grunderna för detta streck verkligen vore bärande. Det vore visserligen obestridligt, att lagen på visst sätt begränsade handlingsfriheten för den som försatts i konkurs. Detta förhållande torde emellertid i och för sig icke berättiga till slutsatsen, att den i konkurs försatte skulle sakna

den oberoende ställning, som borde finnas hos den som skulle få utöva politisk eller kommunal rösträtt. Mot upprätthållandet av ett konkursstreck kunde vidare anföras, att det måste anses föga tillfredsställande, att en persons förlust av rösträtt på denna grund skulle kunna vara avhängig av åtgärder från hans borgenärens sida i syfte att trygga privata ekonomiska intressen. Såsom en ytterligare svaghet hos konkursstreckets kunde framhållas, att det i tillämpningen visat sig konjunkturkänsligt; dess verkningar bleve i tider av ekonomisk kris mera vittgående än under normala tider. Enligt utskottets mening saknades alltså bärande skäl för detta strecks bibehållande. Vad härefter fattigvårdsstreckets beträffar framhöll utskottet, att man vid dess utformning icke beaktat, att det funnes grupper av medborgare, t. ex. de som uppnått hög ålder eller vore kroniskt sjuka, vilka utan att därför berövas sin rösträtt befunno sig i en minst lika osjälvständig ställning som de, vilka vore omhändertagna av allmänna fattigvården för varaktig försörjning och på den grund diskvalificerades för rösträtt. Mot bakgrunden av den utveckling mot nya hjälpformer i fattigvårdens ställe, som på socialvårdens område ägt rum i vårt land under det senaste decenniet och ännu fortginge, hade detta streck också alltmera kommit att framstå såsom mindre väl grundat. Härtill komme, att fattigvårdsstreckets, såsom utskottet redan år 1939 framhållit, i praxis blivit föremål för olika tolkningar. Utsikterna för att härutinnan vinna en ändring syntes icke stora. Någon säkerhet för att ens sedan socialvårdskommittén slutfört sitt arbete en fullt enhetlig tillämpning av strecket skulle kunna erhållas, funnes enligt utskottets mening icke. Utskottet hemställde därför, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om förslag till 1944 års riksdag angående avskaffande av bl. a. fattigvårds- och konkursstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid politiska och kommunala val. Mot utskottets beslut hade nio medlemmar av utskottet anmält reservation. Under hänvisning till samlingsregeringens programförklaring av den 13 december 1939 och med särskilt understrykande av uttalandet i denna om att en förutsättning för samlingsregeringens arbete vore, att inre politiska meningsskiljaktigheter undanskötes, hemställde reservanterna, att de förevarande motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Båda kamrarna biföllo utskottets hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet (riksdagens skrivelse nr 274).

Då någon proposition med förslag till upphävande av bl. a. fattigvårds- och konkursstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid allmänna val ej kan förväntas till innevarande riksdag, får konstitutionsutskottet, som saknar anledning frågå sin föregående år uttalade mening i ämnet, under hänvisning till vad utskottet då anförde i sitt ovan berörda, av riksdagen godkända utlåtande nr 11, hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.¹*(Nuvarande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

§ 16.

Valrätt tillkommer — — — års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av: Valrätt må dock ej utövas av den
a) den som står under förmynderskap eller som står under förmynderskap.
skap eller
som är i konkurstillstånd;
b) den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning.

Till efterrättelse — — — valet inträffar.

Stockholm den 29 februari 1944.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar Hallén, Jones Erik Andersson, Herlitz, Källman, Karl August Johanson, Sandström, Björck, John Gustavson, Anders Andersson, Elmgren, Lindén, Thorell*, Fast, Mosesson, Nilsson i Göteborg, Fält, Norén, Pettersson i Norregård*, Spångberg och Sefve.*

* Ej närvarande vid justeringen.

¹ Vid 1941 års lagtima riksdag antogs såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.*(Nuvarande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjugutre* års ålder.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjuvett* års ålder.

Valrätt må — — — varaktig försörjning.
 Till efterrättelse — — — valet inträffar.

Reservation

av herrar *Jones Erik Andersson, Herlitz, Sandström, Björck, John Gustavson, Thorell, Mosesson, Pettersson* i Norregård och *Sefve*, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»I den programförklaring, som statsminister Hansson och statsrådet Bagge å samlingsregeringens vägnar avgåvo i riksdagen den 13 december 1939 anfördes bl. a.:

’Med hänsyn till det internationella läget och de påfrestningar detta medför även för vårt folk har tidpunkten ansetts vara inne att förverkliga den redan tidigare dryftade tanken på en samling, genom vilken representanter för alla betydande meningsriktningar taga andel och ansvar i rikets styrelse. Denna handling utgör en manifestation av den nationella enigheten kring de nu väsentliga uppgifterna för svensk politik utåt och inåt. — — — *En förutsättning för samlingsregeringens arbete är att inre politiska meningsskiljaktigheter undanskjutas.* — — —’

Under erinran om denna programförklaring yttrade nio reservanter vid konstitutionsutskottets i fjol avgivna utlåtande över motioner om avskaffande av utskylds-, fattigvårds- och konkursstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid allmänna val, att det i dessa motioner till behandling upptagna spörsmålet vore en utpräglat politisk fråga, i vilken meningarna i de olika politiska lägren ginge starkt isär, varför reservanterna hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid kamrarnas överläggning i anledning av nämnda utlåtande av konstitutionsutskottet förklarade också statsministern, att det icke kunde komma ifråga, att regeringen som svar på riksdagens begäran därom skulle framlägga förslag i den föreliggande frågan, såvida man icke inom regeringen kunde bliva enig i saken. Det vore på det sättet man enligt hans mening måste upprätthålla överenskommelsen om undanskjutande av de inrepolitiska meningsskiljaktigheterna, att man icke inom regeringen under motstånd av en minoritet dreve fram ett regeringsförslag av denna art. Det vore därför mycket troligt, att en skrivelse från riksdagen i detta avseende helt enkelt icke kunde effektueras av samlingsregeringen. Riksdagens i ärendet avlåtna skrivelse har icke heller föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

De skäl som sålunda talat emot ifrågavarande spörsmåls upptagande i form av ett skrivelseförslag äga fullt ut giltighet med avseende på nu föreliggande förslag, att riksdagen omedelbart skulle fatta beslut om grundlagsändring. Statsministern yttrade också vid ovanberörda kammardebatter, att när det vid samlingsregeringens tillträde hette, att inrepolitiska tvistefrågor skulle undanskjutas, detta i först hand hade avseende på regeringens arbete, men att man naturligtvis också *utgått ifrån att partierna i riksdagen skulle vara beredda att bära upp den grundval, som regeringen hade angivit för sitt arbete.*

Under återopande av vad nu anförs och av de skäl konstitutionsutskottet vid föregående tillfällen anfört mot förslag om rösträttsstreckens avskaffande, får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»